

[Transcript] Genstart / Børnene vs. Montana

Do you recognize the map on this slide here already?

Yes.

What are we looking at here?

Is this right?

Well, it's like the area of the fire and then to the left.

That was a recent picture.

De sidder på de her hårde trebenke.

16 unge mennesker i allernes 16 til par 20.

Overfor et noget er anderledes hold.

En flok gamle, republikanere og repræsentanter for staden Montana.

De unge føler, at republikanerne og repræsentanter for staden er komiske, men den føles af gengæld for deres modbræt.

Hvorfor skal de sidde her i en radssal og tage en flok børn seriøst?

Røgen fra de stadig hybige og skovbrænden giver dem asthma.

Gør du muligt at spille fodbold og tvinger den væk fra deres hjem?

Montana er en af de største globale udleder af drivhusgasser.

Og i en historisk radssal savsøger en gruppe børne og unge staten, for at forhøre dem deres ret til et rent og sundt klima.

Mod alle odds for de medhold.

Experter kalder det den mest markante dum om klima, nogen sin.

Genstart handler i dag om et opgør, der kan ændre klimapolitikken i USA, og som flere håber kan få konsekvenser, der rækker langt ud over landets grænser.

Jeg hedder Anna Ingrish.

Er det normalt, at en gruppe af amerikanske børne og unge radsforfølger en stat, fordi de mener staten ødelægger klimaet?

Ja, det er jo faktisk normalt forstået på den måde, at mange børne og unge har forsøgt sig med at gøre det samme, som de nu har gjort i Montana.

Men de her sager er simpelthen blevet smidt ud radssalende, langt til før du har blevet til radssager.

Så derfor er det noget helt nyt, at man nu pludselig har en faktisk radssag kørende, hvor de her parter sidder over for hinanden og skal høre på hinandens argumenter.

Det er denne her historiske radssag, som vi skal tale om, men inden vi går i gang, så præsenterer I dig selv.

Jeg hedder Lars Engelbreg, jeg er journalist på deres udlandsredaktion, og jeg har boet i USA i hvert fald 10 år.

Og så har jeg dækket i USA faktisk siden jeg startede som journalist.

Og du har jo derfor også besøgt mange, mange, mange amerikanske stater, hvordan er Montana anderledes end den, du ellers har besøgt?

Montana er vildt på den måde, at du kan køre og køre og køre i timevis.

Og det er simpelthen bare smukt, smukt, smukt, smukt.

Det er brusneflodet, store, sniklæde bjerge, skovklæde bjerge, græsklæde bjerge, kvæg, dyr i al mulige afskykninger.

Det er et fantastisk sted.

Jeg har boet i Texas i mange år, og når man kører rundt der, så kan det være smukt sådan i

[Transcript] Genstart / Børnene vs. Montana

øjeblikket.

Men det vilde ved Montana er, at det fortsætter bare.

Skønheden i Montana er overrummelende.

Jeg har simpelthen ikke set noget lignende i USA, det er vanvittigt fantastisk.

Du tog jo til Montana for at tale med de unge, som har savsøgt staten,

og du møder her den 19-årige Olivia Vesovic.

Hvem er hun?

Olivia Vesovic, hun henter mig i sin bil nede i Missoula, en af byerne i Montana, hvor hun bor.

Hun er ekstremt syret.

Hun går i sådan nogle lange løsegevand, og den dag var det skrine lilla,

altså en stor lilla kjole, lilla smykker, lilla ørering, lilla maskar eller øjnskykker eller hvad det hedder.

Knallende lillat hår.

Hun fortæller mig, at hun er lidt træt, fordi hun natten før har været ud og lavet fullmånedals.

Så jeg tænker, at Gud, hvad er det, jeg har med at gøre?

Jeg skal ud i en skov og grund sammen med hende her.

Jeg vil ikke undre mig, at det var et øjeblik, hvis hun tog en joint frem og røgten,

og første grund, da hun ikke gjorde det.

Men i løbet af meget kort tid går det op for en, eller for mig i hvert fald, at hun er ekstremt krig.

Hun er lige blevet optaget på to.

To er USA's allerfine store universiteter, og er vi lige ikke.

Dem har hun så taget nej til, at hun heller bliver hjemme i Montana.

Så der er ikke noget galt med hjernen på hende, og det finder man hurtigt ud af, når hun først begynder at tale.

Hun sager der med på en køretur for at vise, hvilke konsekvenser klimafændringerne har i staten.

Beskriv dan tur.

Vi kører fra Missoula hense hjemby i ca. 10 minutter.

Og så står man jo simpelthen op på et bjerge.

En meget, meget tæt skov, meget høje træer og ude i udsigt, ude over sletterne, ude over præren.

Og så går hun bare det egentlig igennem lige så stille.

Jeg kommer her bare til at re-connecte med naturen.

Der er noget så vildt om det, og det er bare 15 minutter fra min hjem.

Hun siger ikke særligt meget, hun stopper hver gang hun ser en blom, så tager den op og snuser til den.

Det kan hen i næsten på mig, om ikke altså lige ved dofter den her blomst.

Og så fortæller hun jo, at hun sådan set har leget sit liv derude.

Hun er hver gang hun fik muligheden for at drøne med sin familie eller sin venner ude i dansk skov, og gået rundt derude og lavet alt muligt stort til leget sit liv derude.

Hvorfor var det vigtigt for hende at vise dig den skov?

Præken for hende er jo, at visers naturen som den kan se ud, hvis den får lov at stå uden at blive udelagt.

Men vi går ikke særlig langt før.

Først af i et træ, sået og svidet og mangler græner osv.

Og så pludselig kan man se flere og flere og flere, og til sidst er det tusindere af træer,

[Transcript] Genstart / Børnene vs. Montana

der er brændt ned og står som sådan nogle nøgne, sorte penne og stikker op mod denne blå himmel.

This is a tree that was burned. It was a very destructive fire.

Hun vil vise os en af konsekvenserne, at det hun mener er klimafarndringerne,

nemlig de træer, de skove lige næsten, hvor hun bor, der er brændt ned.

Lige så mange andre steder har Montana været herude af massiv skovbrænd.

Brænden som klimaforsker koppler til et stadig varmere og tørre klima,

der skaber de optimale betingelser for el.

Det påvirker hende, og de andre indbygger min solarhens venner, en eller familie osv.

På den måde, når de brænder, mister de selvfølgelig ikke alene de steder,

de plejer at gå rundt og bruge en masse idé af deres tid.

Men luften, altså råden, simpelthen, kommer jo også væltene ind over byerne

og gør det nærmest ulideligt og oppålder der.

Hun har svær astma, og hun fik faktisk også sådan et anfall,

mens vi var derude i skoven, hvor jeg kunne høre, ok, det er alle, hvor det her.

Udover sin bjergetagende landskaber, er Montana også et knudepunkt

for udvinding og handle med fossile brændstoffer.

Siden 1800-tallet har industrien beskiftet tusind nøje mennesker

og er stadig i dag den største i staten.

Når man kører gennem Montana er det meget tydeligt, at fossile brændstofferspillere

er i en meget stor rolle.

Der er noget i retning af 5.000 oliebrønne.

Der er 4.000 gasbrønne, så der er 6 store kulminer.

Man kører jo igennem, det kan være præer, det kan være slettelandskaber,

det kan være bjergerne, og så pludselig ser man, at en bjergesøde

stort set er blevet pillet fra hinanden,

og efterlør de store sorte åbne huller, som kulminer jo er eller kan se ud,

så om i hvert fald.

Pengene fra de fossile brændser bliver også brugt politisk,

så en stor del af politikerne i den lokale regering

får jo penge for olie og gas og kuldindustrien.

Og de har gjort rigtig meget for at beskytte fossilindustrien,

blandt andet har de indført, at de myndigheder, der giver tillade sig til udvinding,

er de simpelthen ikke må til at klimafandringerne i betragning,

når de deler de her tillade sig ud.

Det er simpelthen forbudt, du må ikke snakke om klimafandringer,

når du giver et olie eller kuldskaber lov til at grave et nyt hold et eller andet sted.

For de mennesker betyder det jo rigtig meget af det her, de er stolte af det.

Den hverende guvernør, siger det, med jævner mellemrum.

Reality is we could have produced these fuels here, creating American jobs
and increasing national security.

For han ved godt, at hvis man fjernede industrien med trylleslag,

så skulle han ud og finde rigtig mange arbejdspladser for at holde det hele kørende.

Men det betyder jo også, at Montana har en udledning,

der svarer til store landmål omkring verden.

[Transcript] Genstart / Børnene vs. Montana

Jeg har hørt samledningerne med Argentina eller Irland, for eksempel. Så en betydelig drivhuskadsudledning kommer fra det her. Der er jo, når du riser det op på den måde, læse nok at tage fat i, hvis man er bekymret for klimaet. Det er den unge Olivia Vesovic jo i den grad. Hun er ikke alene i kampen. Hvem er de unge bag det her søgsmål mod staten Montana? Det er jo unge mennesker, der på alle mulige måder, har været involveret i en eller anden form for miljø eller klimakamp, siden de var små. Der er selvfølgelig, der har formodligt også været, at nogle af dem har i hvert fald. Så er de blevet frustreret med tiden. Så har de oplevet, at de har taget de rigtige skade, deres liv har blevet forandret af klimaforandringerne. Og så er de blevet inspireret af en stor organisation, der hedder Our Children's Trust, og det er faktisk at indgå i det her fælles søgsmål. Altså simpelthen lægge sag an mod Montana, fordi skader, som de mener, er blevet forvålt mod dem, på grund af klimaforandringerne. Hvor gammel er de her unge mennesker? Altså da forberedelserne til det hele sag startede, og det var mange år siden vi skal tage medan et år tid tilbage, der var mange af dem, der var under 10 år gammel ikke. Så det er teenager, det er børn, der starter med at fortælle deres historier til de advokater, der så vil bruge dem i deres sag mod Montana. I slutningen af juni i år er rætslokalet fyldt til Rand. Olle via de andre unge sidder bænket på rækkerne, sammen med journalister og republikanske repræsentanter for staten. Det er jo simpelthen et sjovt optrin. De to leger, altså forsvaret og så de unge, de får fem dage hver til at føre deres argumentation. De unge, de bruger alle dage, de fortæller deres historier om, hvad de er blevet ramt i, hvordan de mener, de er blevet ramt af klimaforandringerne. På den anden side, der sidder republikanerne, der sidder repræsentanterne for staten, Montana. De bruger én dag på at forsvare sig. De forsøger sig med nogle korte svare, nogle korte argumentationsrækker, men så slutter de det hele og aflyser øre den del af deres vidende, så deres forsvar er alt det, at det kommer til at være en dag. Hvorfor tror du, at det er på den måde? Det er jo svært at sige, men jeg ved i hvert fald, hvad advokaterne for Our Children's Trust sagde til mig.

[Transcript] Genstart / Børnene vs. Montana

De sagde, at det er udtryk for ekstrem afgangse fra en stat, og at partirepublikanerne i det her tilfælde, der har et absolut flertal, sidder på markten, og som simpelthen ikke, det kunne den kæreles. Der sidder nogle unge mennesker der, dem gider vi ikke argumentere mod. Og hvad er det helt konkret, de unge i Montana anklager staten for at have gjort? Stat Montana har et tilligt til sin forfatning, hvor der står, at alle der bor i Montana har ret til et liv i rent og sundt miljø. Det de unge de siger, det er, at når republikanerne, som det er i det her tilfælde, har indført lov, der forbyder miljømyndighederne og bruger klimafandring som et argument mod udvendningen af fossile brændstoffer, så forbryder de sig simpelthen mod forfatningen. Tilægte det, at de så skyldte i den skade, som klimafandringerne gør mod de unge. Så argumentet er, på grund af den fossile industri, oplever staten Montana blandt andet flere og mere omfattende skovbrænd, som ødelægger lunger og livskvalitet og helbred for borgerne, og det er ulovligt i følge grundloven i Montana. Det er i hvert fald ulovligt, hvis man med et rent og sundt miljø også mener klimafandring. Hvis man kan tage det ind under den paraply, så er Montana's nuværende politik ulovlig. Olivia, som du følger, er også til stedet i retten hver hinsrolle. Hinsrollet er ligesom de 15 andre at fortælle, hvordan de mener, at klimafandringerne har ødelagt eller skadet deres hverdag, deres mulighed for at leve som de ellers vil gøre. Så hun fortæller i retten, at skovene hun plejer at bevæge sig rundt de er brændt ned. Hun bliver altså så ledelse af de andre unge mennesker, som fortæller lignende historier. Der er en, der fortæller, at han har livet i en rancherfamilie. Den ranch fungerer ikke som den plejer længere. Den er knast tør, den brænder. De kan se brændende nærme sig hver gang brandstongen kommer til dig på. Når røgen kommer og det gør den jævnlige fra skovbrændene, så kan du ikke spille fodbold. Det er der en af dem, der fortæller. Men du gør jo heller ikke bevægter udenfor med forhåret puls. Hvis man ikke trækker været hurtigt ud, så bliver du dårlig. De unge har i rettalen indkaldt nogle af de fremmeste klimaforsker og eksperter, som vidner i sagen. Hvordan underbygger eksperterne de unges anklager? For mig var det ret interessant at se, hvordan det havde forklaret. Fordi på en måde skulle man tro, at det var indlysende det her. Men det de gør eksperterne, det er at de er jo simpelthen fra ætter om at æve, lige hvad man så må sige, beskriver ok. Vi har en stat, der udleder så også så meget CO2 eller drihusgasser. De medfører, at de sikre på, siger de, er effensikre på, at videnskaben, overbevist om, global opvarmning, klimaforandringer og så videre. Så kommer der nye eksperter ind, børnespsykologer for eksempel, der fortæller, hvordan det påvirker børn og unge, når den her global opvarmning har konsekvenser for deres dagligdag. Så de argumenterer simpelthen minutiøst helt fra ok, her har vi et hull,

[Transcript] Genstart / Børnene vs. Montana

der graver vi kolde op af, sprønner vi i dag, og så frem til, hvordan den første handling påvirker børn og unges liv i dag. På den anden side sidder jo så repræsentanter fra Montana. Hvad siger de til anklæderne?

I første omgang forsøger de at sige, at brød, hør. Montana udleder slet ikke nok drivhusgasser til, at det for alvor vil få konsekvenser, hvis de stopper med det. Hvis de siger, den globale opvarmning er et globalt problem. Hvis vi stopper med at udlede de her ting i Montana, så får det ingen betydning for klimaforandringerne på verdensplan. Det er et globalt problem, ikke et problem i Montana. Det er kort sagt sådan, som de argumenterer.

Derudover går de også efter, de organisationer, der står bag børnene og de unge. De siger, det er et publicity stunt, som er drevet frem af pengestærke organisationer, der har en ideologisk dagsorden. De siger altså, at deres forsøg på at forstoppe udledning, det er ideologi simpelthen. De har jo et par vidner, trods alt forsvarerne her fra staten Montana, som er med i rettene, og en af dem falder lidt igennem. Hvad er det, der sker med det vidne?

Fra starten har de jo et håndfuldt vidne, når de planlægger og får taltale under rettagene. Det starter med, at de har en fyr inden, der siger, at i følge af amerikanske myndigheders tal, så er Montana's udledning af drivhusgasser på et ret lavt niveau. Og så nævner han et tal. Så opstår der den erkendte situation i rettagene, at børnets advokat rejser sig op og siger, hvad taler du om? Hvad er det for nogen tal?

Du har det her. Ja, men det er et tal for de amerikanske myndigheder. Det får så børnets advokat til at finde to udprintede stykker papirer frem, og så går og giver dem dem prøv at finde talene her, for det er dit tal, du taler om. Og det kan så ikke, fordi det er som at forkerte tal, han har brugt. Det er for lavt, han bruger. Og det skaber jo en situation i rettagene, hvor man tænker, åh, det er pinligt det der. Folk griner og lyfter øjenbryn. Men man ørger det også. Det er et ret vildt øjeblik, det her. Konsekvensen udleder mange fra det her, er at de simpelthen altså forsvarer, altså staten, montagne, aflyser et par af deres vidende, der er planlagt til de følgende dage, fordi de tænker, de bliver fanget i de samme fortællinger. Det skal ikke ske nu, det nødder ikke noget for os.

[Transcript] Genstart / Børnene vs. Montana

Så en situation, som for mange oplever som et desideret maskefald for montagne?
Det er jo et maskefald i den forstand, at de har fået nogle mennesker til at komme ind, som er klimaskeptikere, som ikke tror på videnskæmpti, de tror ikke på, at global opvarmning primært er menneskeskabt. Og da de først har fået en afmarslød i at sidde og bruge forkertetal, så vil de ikke have flere ind til at lave det samme stundt. Ollevia og de andre unge får til mangels overraskel som medhold i deres anklager. Domne rydder nærmest alle forsider og sender shockbølger gennem landet. Det var ret interessant at være i USA henover sommeren, fordi som alle er klar over, så er Donald Trump jo sikteret i en helt række, tæmpling vanvittigt, stort anlagt ret sager i USA. Men den her sag, den formåde simpelthen at bryde igennem det her og få fat i forsiden i USA, folk var overrasket, fordi det er altså første gang, det sker det her. Så de unge, altså Vesovic, hun skrev til mig, at hun var slet ikke vist, hvad hun skulle gøre med sig selv, om hun skulle ændre sit liv, skulle hun på en eller anden måde kasse sig endnu mere end i den her kamp nu, med den her sag i hånden. Line reaktioner kommer fra de unge, men kommer også fra deres advokater og så fra forskellige eksperter, politiker og rundt omkring i USA og har også set en del reaktioner international på den. Hvis man skal kode det her helt ned, hvad er det så, der gør sagens så historisk? Det, jeg ser juridiske eksperter sige, det er, at nu har vi fået en dom, som fuldstændig i detaljer går ned og argumenterer til fordel for børn og unge i Montana. Den glubrale opvarmning, klimakrisen, rammer de unge mennesker i Montana. Det er nyt, at man simpelthen har en telefonbog og en mobbedreng, liggende nu, i form af en dom Montana, der beskriver de her sammenhæng. Staten Montana siger jo, at de vil anke sagne, og så skal man jo forfrare, og det vil betyde, at den selvfølgelig ikke er helt afsluttet, lige vel er der jo flere, der taler om, at domen kan få konsekvenser for andre stater over hele USA. Hvilken betydning siger de, den her sag kan få? De håber jo på, dem, der argumenterer på den måde, at sagen mere generelt kan danne presidents. Kan simpelthen give børn og unge, ikke bare børn og unge, men også andre organisationer, lokal samfund og så videre, blod på tanden, og begynder at føre flere klimaratsager. En meget stor del af hele verdens klimaratsager forgår i USA.

[Transcript] Genstart / Børnene vs. Montana

Det vil sige, man ser USA som en slags jurids kamplas, som man med den her dom kan præge og inspirere. Men de håber jo på, og det kan man jo allerede se nu, at ungdomsorganisationer i Europa, for eksempel, reagerer meget stærkt og med stor positivitet på den her dom. Så de håber, at den kan inspirere siger flere og flere, vil lægge sag af den her, og dermed trykke bevægelsen mod fossile brændstoffer bagpå. Dem, der mener, at den her ret sag ikke vil få den betydning, som de unge, de håber på, at de hefter siger ved, at staterne i USA har vidt forskellige lovgivning, og at man ikke bare kan rejse til Texas, for eksempel, og sige nu skal I stoppe jeres udledninger, fordi her kan I se, at vi har argumentation for Montana. Det er simpelthen for forskelligt. De tror ikke på, at de kan lade sig gøre bare på den måde. Andre, der tyver lidt på, hvad det her kan komme til at betyde, de siger, at i modsætning til Olivia Vesovic, der tror, at rettalen er vejen frem, så siger de, det går simpelthen alt for langsomt. Hvis der skal gribe sendt og gribe sendt hurtigt i forhold til at holde temperaturen på et vist niveau, så er rettalen ikke den rigtige vej at gå, så skal det her foregå politisk. Fordi det her vil sætte gang i en lavvane af juridiske opgør, og det vil, hvis man ser på USA generelt, tage mange, mange år, og så vil det allerede være for sind. Og derfor tror de ikke på den her vej. Når du taler om Montana, Lasse, så fortæller du om den her vidunderlige stat, hvor du har sneklætte bjergetænder på den ene side, og så dybe kulminer på den anden side. Og det repræsenterer jo på en eller anden måde også kamp mellem det grønne og det gammeldags. Det sorte industrien. Hvad tror du det her gør ved splittelsen i en stat som Montana og i et land som USA? Global opvarmning, fossile brændstoffer er allerede og har længe været en del af den politiske splittelse. Altså simpelthen der, hvor man vælger side, når man vælger parti. Jeg har længe siddet glodet på talene omkring alt det her, og at man ser jo en svag stigning af folk i USA, der mener, at man skal gøre noget nu, for det ellers så kan det blive for sind. Men det, jeg synes, er interessant ved at kigge dyper ned i talene, derfor man kigger på republikanerne. Ja, hvis du tager ældre republikaner, så er en meget stor del af dem, så har de den holdning, at man skal lave markederne ordne det her. Mange siger lige frem, at global opvarmning er fint sin hårdenygte. Men hvis du ser på de unge mennesker, unge konservativ og unge republikaner, så er der faktisk et flertal af dem, der går ind for, at der skal gøres noget.

[Transcript] Genstart / Børnene vs. Montana

Så på den måde synes jeg jo, at rettasagene i Montana er sjov, fordi det er unge mennesker, der døver frem.

Jeg tror ikke, de vil splitte ydeligt, jeg tror, de vil hive flere mennesker over, at tage flere unge mennesker over mod sig med den her sejr, de har runde.

Lad os tage for opside det.

Selv tak.

Det var dagens genstart. Den er sammen med Thomas Thierandsen i Fabrisus og Søren ældbæk. Jeg hedder Anna Ingrish.